

Betänkandet (SOU 2023:78) ”Hemlig dataavläsning – utvärdering och permanent lagstiftning” (JU 2023/02690)

Tidningsutgivarna (TU) har getts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande och får lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

- TU konstaterar att utredningen finner ett behov av att lagen om hemlig dataavläsning permanenteras, men att den också innebär ett långtgående intrång i medborgarnas privatliv.
- Om lagen ändå ska permanentas lämnar TU särskilda synpunkter om förbud mot dataavläsning mot journalister, om tillståndsvillkor, om interimistiska beslut och om dokumentationskrav.

Bakgrund

Den 1 april 2020 infördes lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning. Lagen beslutades gälla under en begränsad tid om fem år till utgången av mars år 2025.

Hemlig dataavläsning är ett jämförelsevis nytt hemligt tvångsmedel som, något förenklat, innebär att den brottsbekämpande myndigheten, vid misstanke om allvarlig brottslighet, kan skaffa sig tillgång till innehållet i någons tekniska utrustning, såväl lagrade uppgifter som i realtid.

Utredningens uppdrag har nu varit att utvärdera lagstiftningen, överväga om den ska permanentas och, i så fall, föreslå eventuella ändringar i den.

Utredningsförslaget och TU:s generella synpunkter

I utredningen görs en genomgång och analys av omvärldsförändringar, erfarenheter, behovet, effektiviteten och tillämpningen av hemlig dataavläsning. Underlaget synes, av förklarliga skäl, mest bygga på uppgifter från de brottsbekämpande myndigheterna.

Den hittillsvarande, om än korta tid, som lagen funnits uppges den dock ha medfört avsevärd nytta och effektivitet och åtgärden bedöms därför nödvändig med hänsyn till intresset av att fortsatt bekämpa den allvarliga brottsligheten (s 183).

Utredningen föreslår mot den bakgrunden, inte helt överraskande, att lagstiftningen om hemlig dataavlyssning ska permanentas.

TU har i och för sig ingen anledning att ifrågasätta den hemliga dataavlyssningens effektivitet och nytta eller det framtida behovet.

TU konstaterar dock samtidigt att det rör sig om ett särskilt långtgående intrång i enskilda medborgares integritet och privatliv eftersom det - till skillnad från andra liknande tvångsmedel - inte avser kommunikationen till eller från den tekniska utrustningen, utan att i hemlighet genomsöka innehållet i den. Det medför extra höga krav vid den proportionalitetsbedömning och avvägning mot nyttan och användandet av tvångsmedlet, som måste göras.

Om ett beslut om att permanenta lagen om hemlig dataavläsning ändå sker har TU följande synpunkter.

TU:s särskilda synpunkter

a) Förbud mot hemlig dataavläsning

I 11 § lagen om hemlig dataavläsning finns ett förbud mot hemlig dataavläsning som bland annat omfattar verksamheter där tystnadsplikt gäller enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). TU noterar och tillstyrker att bestämmelsen kvarstår oförändrad.

I 27 § andra stycket finns vidare beslags- och avlyssningsförbudet mot att inhämta kommunikations- eller rumsavlyssningsuppgifter med hemlig

dataavläsning ifråga om sådana uppgifter för vilka innehavarna har tystnadsplikt, t ex journalister enligt rättegångsbalken 36 kap. 5 §, sjätte stycket. Sådana uppgifter ska, när de uppdagas, enligt bestämmelsen omedelbart förstöras och verkställigheten omedelbart avbrytas. TU noterar att även det förbudet kvarstår.

TU vill här också understryka det som utredningen framhåller (s 313) nämligen att det, förutom principen om *lex specialis*, måste anses uppenbart att bestämmelserna om överskottsinformation (som i vissa fall tillåter användandet av överskottsinformation) och bevarandeskyldighet i dessa fall inte gäller. Lika viktigt är det att understryka att även beslut om förstöring ska omfattas av kravet på dokumentation.

TU ställer sig däremot frågande till den förändring av 27 § tredje stycket som innebär att om det under eller efter en verkställighet kommer fram uppgifter som omfattas av förbudet, så ska granskningen av dessa uppgifter omedelbart avbrytas. Orden "*eller efter*" är här nya och orden "*granskningen av dessa uppgifter*" har ersatt ordet "*verkställigheten*".

Förslaget verkar motiveras med att det under en pågående verkställighet är svårt att, annat än i fråga om hemlig dataavläsning i realtid, upptäcka något som omfattas av förbudet och att göra en sådan bedömning. Någon ändring i sak uppges inte vara avsedd.

TU kan förstå den rent praktiska invändningen, men vill understryka att den ändrade ordalydelsen inte får tas till intäkt för ett dröjsmål med hanteringen och det omedelbara förstörandet av uppgifter som omfattas av förbudsbestämmelsen.

b) Tillståndsvillkor för hemlig dataavläsning

TU välkomnar förslaget i 18 §, första stycket, 4 om att det i ett tillstånd ska anges "*vilka uppgifter som inte får granskas*". I kombination med bestämmelsen i punkt 2 om vilket informationssystem som tillståndet avser kan det ge bättre förutsättningar för att vid tillståndsgivandet bedöma vilka risker som kan föreligga för att exempelvis källskydd enligt TF och YGL och att meddela tydliga föreskrifter därom. Eftersom en riskbedömning kan vara svår bör det dock enligt TU:s mening regelmässigt erinras om vilka uppgifter som inte får granskas, däribland om den som har tystnadsplikt enligt TF och YGL (RB 36 kap. 5 § sjätte stycket).

c) Interimistiska åklagarbeslut

Beslut om hemlig dataavläsning fattas som av domstol. Undantagsvis kan dock enligt 17 § interimistiska beslut fattas av åklagare om det skulle medföra en fördröjning av väsentlig betydelse för utredningen eller för möjligheterna att förebygga, förhindra eller upptäcka en brottslig verksamhet. Åklagaren ska snarast möjligt skriftligt anmäla beslutet till rätten, som i sin tur skyndsamt ska pröva ärendet.

Utredningen föreslår här inga förändringar och motiverar det (s 257) bland annat med att antalet interimistiska åklagarbeslut varit få.

Enligt TU:s mening talar det förhållandet å andra sidan för att behovet är begränsat samtidigt som beslutet, vid en proportionalitetsavvägning, innebär ett långtgående intrång i enskilda medborgares integritet och privatliv. Mot den bakgrunden förordar TU att beslut om hemlig dataavläsning enbart ska kunna fattas av rätten.

d) Dokumentationskrav

I den nuvarande lagen saknas krav på att dokumentera användningen av hemlig dataavläsning. I betänkandet föreslås (34 §) att en dokumentationsskyldighet införs.

TU finner förslaget välmotiverat, inte bara för systematiken i regelverken om hemliga tvångsmedel utan framför allt är det av rättssäkerhetsskäl angeläget för att säkerställa den enskildes möjligheter till efterhandskontroll.

TU tillstyrker förslaget.

Stockholm den 21 mars 2024

TU

Johan Taubert
VD

Per Hultengård
Jurist